

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

de două ori pe lună
la 10 și 25-lea a fiecărei luni.

REDACTOR :

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl. (14 franci.)

Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)

LUMINĂ, LUMINĂ...!

Poporul românesc politicește e un popor tânăr, bătrân în experiențe. Acest popor în statul unguresc numai în timpul cel din urmă și a venit la ori, dormea într'un somn adânc de moarte.

Ce fuserăm noi înainte de 1848? Individualitatea noastră n'a fost recunoscută; n'am avut libertăți, n'am poșezut drepturi cetățenești, am fost legați de gliă, în cea mai mare parte slugi după sistemul feudal susținut în multe țeri culte de spiritul timpului.

Am suferit din veac în veac. Ne-am dat cu suferința și durerea ca și cum pentru aceste am fi fost născuți; fără speranță și mângăiere trăiam din zi în zi a noastră datorință fiind a lucra pământul și a răbda! Între dureri și chinuri ne mâncam pânea uscată și ne beam apa amestecată cu lacrimi amare. Între dureri ne nășteau mamele, cu lacrimi ne creșteau și între dureri viețuiam. Veselia și bucuria între noi erau necunoscute.

Poporul unguresc a fost și este un popor nobil, simțitor. La anul 1848 ne-a eliberat, ne-a rădicat din pulbere. Parlamentul unguresc din

1848, din care noi încă nu făceam parte, a proclamat'o egalitatea cu un entusiasm ne mai pomenit zdrobind lanțurile celor înjugați cu jugul dur al iobăgiei. În locul lacrimilor de durere se ivesc lacrimile de bucurie; într'un moment e uitat tot trecutul cu durerile sale. Această faptă să nu fi fost nobilă? Un popor străin pentru noi, dă libertăți, drepturi poporului străin pentru el. Dacă a unguirilor păcate față de noi ar fi așa de mari cât sunt munții și adânci cât e marea, ar trebui să fim iertători numai și numai pentru acest fapt.

Răsplată unguirilor? Când au căzut lanțurile de pe mâinile și picioarele noastre, ne am resculat vrând ca să-i punem cu lanțurile noastre în jug pre unguiri; ne-am însoțit cu alte neamuri vrăjmașe libertății și țerii ungurești vrând ca să o ștergem de pe fața pământului. Am ridicat cuțitul asupra mântuitorilor în semn de recunoaștere. Aceasta a fost fapta cea dintâi, măreața a unui popor eliberat, trezît din somnul cel de moarte.

Un popor trezît dintr'un somn ajungând la lumina binefăcătoare,

tîner ca factor politic, bătrîn în suferințe, ne dedat cu libertatea, ne știind a prețui drepturile după valoarea lor, este ca apa de primăvară, tulburată, repede; face multă; pagubă până ce 'și capătă patul, țermurii, până ce se limpezește. Chiar așa și poporul românesc din statul unguresc. Tulburat în idei repede în simțire, pasiuni, încă fără pat, fără țermuri — să lovește dintr'o coastă într'alta, acopere și o duce holda verde, adună năsip în locurile cultivate și fără oare care sistem și cumpăt face deformități.

Unde și când se va așeza? Când se va limpezi? Când își va ajunge patul? Oare veni-va cândva între țermuri? Nu-l va soarbe până atunci pămîntul necurgînd într'o direcție cătr'o țintă?

Dela 1848 și până astăzi, după patruzeci și patru de ani, după un jumătate de seclu, poporul român e tot tulburat, fără pat. Programul nostru politic alcătuit de mulți înțelepți ai neamului nostru ar fi patul în care ar trebui să ne odihnim. Care dintre noi hălăduiește între țermurii programului nostru politic? Nici unul. Programul nostru politic e o minciună; nu-i respectat de nime, nu lucră după poruncile aceia, luia nici aceia de care este făcut. Suntem tulburați; ideile noastre despre patriotism, despre loialitate, datorință față de noi, stat și neamurile conlocuitoare sunt tulburate, pe ochii noștri s'a ivit o ceață și noi afară de »unitatea românilor« nu vedem nimic.

Programul nostru politic predică; întregitatea statului unguresc. Minciună. Noi și cei din București suntem una. Ei ne cărmuiesc. Ne

ducem la Viena, la »împăratul« și cu regimul țării noastre nu voim a face nimic că românul față cu regele unguresc n'are nici o datorință. Lăsăm ca niște tineri streini necopți prin memorande, apeluri și alte prostii să se amestece în treburile noastre nu protestând, ma din contră ajutându-i în munca lor amenințătoare.

Programul nostru voiește, ca durerile poporului românesc să se vindece pe cale legală. Minciună. Programul Ligei e zdrobirea constituțiunei statului nostru. Tinerimea noastră predică, ca să nu luăm parte la alegeri, din parlament. Apoi oare cum ni le vom vindeca noi durerile noastre dacă nu trimitem oameni, cari în locul competente să se lupte pentru noi?

Sau lupta lui Lucaciu, a lui Raț. alui Balteș, luptă să fie petru noi, pentru programul nostru politic? Iată cu toții vedem, că direcția politicei noastre e alcătuită de doi-trei oameni guriși; vedem, că programul nostru politic e numai pe hârtie, băjocorit; vedem deformități, păcătosul răscolîndu-se asupra porincitorulu său; oameni încărcăți cu delictе urcându-se pe spatele noastre bătându-și joc de tot ce e bun, nobil, frumos; de tot ce e cumoral; nouă toate ni sunt bune, după ce toate aceste sunt făcute sub steagul naționalismului, intereselor poporului nostru.

Între noi nu lucră nime serios. Toți ne jucăm de-a politica. Băieții de prin școli conduși de câțiva păcătoși sunt luceafării noștri pe ceriul politic. Ei ne dau minte, idei, direcție. Literatura la noi astăzi nu e cultivată de nime. Poieții ungureni au tăcut; avem niște pițigoi, cari fără simțiu, fără învățătură bat

la cobză; vr'o carte științifică în zeci de ani nu ese la iveală. Noi cari odată când nu făceam așa mare politică, ca azi, luminam în mijlocul româniei, strîngeam la bani da fundațiuni, lucram la cărți a căror foc ne încălzește și azi, trăiam în unire și iubire. Astăzi trăim din împrumut; din împrumutul României; dar împrumutul acesta e foarte scump. Noi României odată în cinste i-am dat poeți, bărbați, lumină, știință, idei, literatură toate bogățiile de cari am dispus. România ni le dă toate acestea îndărăpt cu mare preț, pretinde ca să-l zdrobim statul unguresc, așăzăm mintele ungurești, să ne lăpădam de trecutul nostru, să ne alipim de ea fiind trădători de patriă. Noi i-am dat învățătura de patriotism, de naționalism, de loialitate, de cinstirea legilor, ea ne învață ca să fim trădători, vînzători de patriă, iloiali și lucrători în interesul ei.

Și noi nu avem curaj a le zice: Așa nu facem târg! Ne îmbulzîm sub streșina arătăată de esaltații vecini. Ne cade cumva bine ca România pe toți să ne știe la olaltă. Nu încăpem sub streșină; pe unii îi frige soarele, pe alții îi bate vîntul, iar alții sunt bătuți de ploaie; unii zgriburesc, alții sunt plouați, — tot una, suntem laolaltă, precum sunt la olaltă oile în strungă, de unde numai atunci pot eși dacă sunt mulsă.

N'avem curaj ca să zicem, că trăim în aerul minciunilor; și tot ce facem e făcut pentru ca să nu se vadă ținta noastră patriotică. Un A. Mocioni își teme popularitatea, un Miron Romanul se teme

de popularitatea altora; înaintea lui Cosma mult mai plăcută e o Albină decât popularitatea lumii. Cu toții simțim, vedem, că treburile noastre nu sunt în rînd; că trăim în mare tulburare, că între noi domnește ură și pizmă, că ne îndopăm cu neadevăruri, totuși tăcem, și ne îmbulzim sub streșina putredă, sub care cu toții suferim.

A mai marilor noștri datorință ar fi a despărți untul de zară. Vin curat ar trebui turnat în păhar și a zice: Na poporul bea! Trăim într'un stat liber. Putem face politică după placul nostru. Putem face o politică chiar anticonstituțională. Putem zice: voim să ne alipim de România. Într'un stat liber tot poporul poate trăi aspirațiilor sale. Dacă sunt între noi oameni a căroră părere este unirea cu România, bine, stee înainte, facă 'și-l programul și lucre pentru realizarea aceluia. Să-i vedem, să le vedem a lor argumente. Dacă sunt între noi oameni mai cu cumpăt, mai cu vederi europene, a căror părere ar fi că românul nu poate face o politică așa de rătăcită, bine, să-i vedem, să-l vedem programul lor și să o vedem și lupta pentru realizarea aceluia. Dacă sunt între noi oameni, a căror părere ar fi, că românii durerile lor, ce le suferă, numai prin ajutorul unguirilor se pot vindeca — să-i vedem. Dar să-i vedem pe toți nu cu ura de rasse, nu cu măciuca în mână, ci cu puterea, tăria ideilor resfășurate. Să se 'neingă o luptă de păreri, o luptă serioasă, tot omul să stee la locul său cu părerea sa și sarcina sa pe umeri. Fie învingător acela cu care va ține poporul. Nu luptă de rasă cu ură în inimă

față cu toți aceia, cari nu s'au născut de români, așa ceva se poate face între oameni sălbatici. O unitate forțată precum e cea de astăzi, e imorală și stricăcioasă. Unitatea noastră de astăzi e o mocirlă, care pe toți ne spurcă, pre toți ne mânjește.

Lumină, și iarăși lumină!

Am ajuns acolo unde minciuna e virtute. A minți, a ne spurca cu neadevăruri, a face ilegalități, și a comite crime, e ceva natural, ba chiar virtute. Mințim fără ca să ne roșască față.

Toți oamenii noștri serioși văd că cauza română e compromisată, că lupta noastră »națională« a devenit o comedie și »anteluptătorii« noștri naționali sunt niște comedianți numai, a căror fapte sunt ridicole. În lupta aceasta nu este mai mult întrebare de întresele poporului și a țerei, e vorbă numai și numai de persoana comedianților, ca acea să fiă totdeauna în unda apei, să o vadă tot omul, să vorbească despre ea lumea.

Și iată așa se vede, că noi cu toții suntem solidari, suntem pătrunși de un cuget și simț de acela ce îi încălzește pe comedianții politici. Solidaritatea aceasta e solidaritatea dracului. La olaltă cu toții totuși trăim în ură. Ne scărmanăm pērul, ne lovim și ne mâncăm unul pe altul. Toate aceste le facem nu în interesul adevărului și pentru gădălirea neadevărului. Dacă ne-am certa între noi pentru idei, pentru adevăruri, am face mare bine poporului nostru. Însă ne certăm: care e mai mare român între noi, care urlă mai tare despre românism. Și iată pe cel mai mare român îl vedem a își rîdica mâna sa asupra episcopului său; îl vedem a îi îndemna pe catolici, în cauza sa personală, că se treacă la neunire; îl vedem a manipula cu bani, simțindu-se a sta afară de legi, nefiind răspunzător nimărui numai din cauză că el se ține de anteluptător național.

Nime dintre noi n'are curaj a striga: Nu merg lucrurile bine! Nime în lume nu poate trăi, afară de oamenii sălbatici, fără de legi și tot omul e responsabil pentru faptele sale.

Noi însă zicem: bine face anteluptătorul când face ilegalități; românule! nu-l întreba pentru ce a făcut cea ce a făcut.

Noi îi laudăm pe tineri, cari să lapadă de carte și se ceartă în treburi politice.

Noi îi laudăm pe oamenii, cari să lapadă de legea strămoșască, pentru niște treburi personale fugitive.

Noi îi laudăm pe făcătorii de rele, pentru că aceia totodată sunt anteluptători naționali.

Noi îi laudăm pe toți aceia, cari lovesc în unguri, în stat, în rege.

Umblăm cu pălăria în mână după tot blăstămatul guriși, temându-ne nu cumva să se acate de noi.

Solidaritatea noastră e cusută cu acul și ața timidității; și ținem la olaltă nu din iubire, ci de frică, nu cumva cineva să ne arunce: ești vînzător de nație după ce nu pârținești toate blăstămățiile anteluptătorilor! Nu din convingere ci de frică tace Mocioni, Miron, Cosma și alții. Nu din convingere, ci de frică tac oamenii înțelepți nu cumva să le sbiară cineva la urechi: Lucrați în contra românismului.

Inteligența română să-și croiască altă soarte! Diferitele elemente trebuie despărțite de olaltă. Corbul cu corbul, vulpea cu vulpea, ciocârliă cu ciocârliă. Solidaritatea acestor elemente nu se poate realiza, după ce toată gadigania își are firea sa.

Din solidaritatea acestor elemente va trage folos lupul sau vulpea, uiliul și corbul, oile și paserile cântătoare, blânde vor fi mâncate, alungate.

Aprindeți domnilor lumină. între noi, ca să ne vedem, să ne cunoaștem, să ne putem despărți unul de altul în chaosul întunecat.

Grig. Moldovan.

FILOLOGIA ROMÂNĂ.

Marele filolog român Lazar Șăineanu sub acest titlu: »Istoria filologiei române« (București, editura librăriei Socec et Comp.) a dat publicului românesc o carte de mare valoare științifică. Astăzi când toată lumea românească, dela pruncii de prin școli până la moșnegi sunt cufundați în valurile politice, suntem împinși a saluta tot produsul literar.

Și simțim o bucurie nespusă, curată când ne vine la mână, însă arare-ori, câte o carte de mare preț dela bărbații noștri înțelepți. O vom comunica din această carte niște părți, cari pe noi mai deaproape ne ating. Despre elementele românești în limba maghiară dă următorii chip:

Singura lucrare sistematică, ce s'a publicat până astăzi e monografia d-lui Edelspacher asupra elementelor române în limba maghiară ¹⁾. E mai mult decât probabil, că nouă cercetări analoage ar spori încă contingentul; dar cea ce ne oferă d-l Edelspacher o de ajuns pentru a constata influința ce a exercitat-o limba noastră asupra Ungurilor din diferitele provincii ale regatului învecinat. Autorul susține, ce-i drept,

¹⁾ A. Edelspacher: *Ruman elemek a magyar nyelvben* (Elemente române în limba maghiară), publicat în Revista lingvistică a Academiei ungurești „Nyelvtudomány“ vol. XII, Pesta, 1875 — Cf asupra-i Sayous în *Romania* V, 120; Neumann în *Zeitschrift f. vergl. Sprachwiss.* Neue Folge IV, 182 și Ujfalvy în *Revue de philologie et d'ethnographie* II, 221—222. Schuehardt în studiul său *A magyar nyelv román elemekhez* (asupra elementelor romanice în limba maghiară) publicat în „Magyar Nyelvtudomány“ din 1889, pag. 385 urm., supune unei analize aprofundate elementele magyaro-romane adevărate vorbele romanice ce se află în ungurește (ca buta: șpan. boto, rom. but, butaciu butuc; ca csonka: ital. cionco, rom. ciung; ca csámp: it. ciampo, rom. cfump) și pe cari Ungurii le-au căpătat prin mijlocirea limbei române.

că toate sau mai toate împrumuturile de asemenea natură ar fi mărginite la anumite localități, reprezentând tot atâtea provincialisme, ce n'au căpătat un drept de cetate în limba literară. Această aserțiune este exagerată, deoarece multe din vorbele mai jos enumerate figurează în dicționarele maghiare. Dar admitând-o chiar aceasta nu scade valoarea lor etnografică, întru cât caracterul lor eminentemente popular, fie și local, e o dovadă îndestulitoare despre înfrurirea mutuală a ambelor popoare.

Românismele în limba maghiară sunt importante și din alt punct de vedere. Pe când aiurea împrumuturile din limba română se mărginesc la o anumită sferă — viața pastorală — și privesc exclusiv lucruri materiale, aci ele ne revelează o serie de noțiuni, cari, afară de ordinea intelectuală și morală, aparțin cercului intim al familiei și se ramifică în diferitele domenii ale vieții sociale.

D. Edelspacher enumără 124 de vorbe românești intrate în ungurește, dintre cari preste 100 sunt incontestabil de origine românească.

Printre aceste românisme primul loc merită să-l ocupe noțiunile verbale cu atât mai interesante, cu cât ele se rapoartă la idei abstracte și intelectuale.

Astfel sunt:

- cine mintye* adevărat ține minte;
- dreptál* cu înțeles de »a purta proces« dela drept;
- entyimál*, a închina;
- nyekeszil*, a necăji;
- szkepál*, a scăpa;
- szokotál*, a socoti ¹⁾;

¹⁾ Vorba trece pe deoparte la Unguri, iar pe de alta la Ruteni, la cari păstră sensul primitiv »a păzi sau îngriji de vite« (*socotiti*, pascere). Termenul aparține probabil sferii pastorale și ca expresiune ciobănească (Roesler îl pune în legătură cu paleoslavul *skotu* »vită și bani«) fu răspândit el de Români în Ungaria și Galiția. În vechia limbă românească *socotesc* avea sensul general »a îngriji«, aplicat la vite sau la oameni. În Pravila lui Vasile Lupu ciobanul se numește »socotitoriul turmei«, iar în a lui Mateiu Basarab (p. 73) »dulhovnicii socotitori de lo-

süflál, a sufla;

și alte câteva, cari apar în compozițiune cu prepozițiuni maghiare, astfel :

bészpárkál adecă a spurca (*be*, prep.);
felőprilni, a opri (*fel*, prep.);

Apoi vin calitățile și însușirile de ordine fizică și morală:

borbat »sprinten, sîrguitor« adecă bărbat;

köpe »sburdalnic« adecă copil (*ko-pely*);

muta, mut;

nérévas »șiret, viclean«, adecă nă-răvaș;

nerod, *nyegra* »oacheș«, *murga* »murg«, *rojb* »roib«, *rosca* »roșcovan« etc., la cari se pot adăoga substantivele abstracte ca *gersédva* adecă gâlceavă, *szeccita* »secetă« etc.

Numai un contact intim poate produce împrumuturi de verbe și de adjective, deoarece o atingere artificială și trecătoare se manifestă prin introducerea unui număr de substantive dintr'o sferă exclusiv materială. Astfel, cu toate, că tureismele nu-s puțin reprezentate în vocabularul român, ele n'au de înregistrat în limba noastră nici o noțiune intelectuală, nici un verb.

O conviețuire nu mai puțin intimă dovedesc noțiunile luate din cercul familiei ca următoarele :

ficsor adecă fecior;

kuszkura, cuseru;

mósuly »moșul« și *masa* »moașă«;

nanás, nănaș;

nyepota și *matusza* (aceasta din urmă din latinul *amita* cu sufixul *usia* : cf. cătușă din *catus*); *nyirely* »mirele« *nyirásza* »mireasă«, *nunta*, *zeszter* »zestre« și *szurdta* »surată«, *vé(r)sár* adecă ver(i)șoară și *vérje* »verie, rudeuie« (ambele dela

curi se chiamă“ (cf. *pastor*, aplicat preoților evange-lici); dar și cu sens general în prima Pravilă (p. 7) : „de va socoti un om un pom și-l va crește“. . . Sensul de „numărare sau calculare“ a rezultat din cel primitiv în urma daraverilor cu cumpărarea sau vînzarea vitelor, și dela această semnificațiune materială sau tras alte două ideale : „a presupune“ și „a reflecta“, întocmai precum *samú* (= lat. examen) însemnează totodată „număr, socoteală“ și „atențiune, reflexiune.“

»vër« din latinul *verus* se. consobrinus, de unde macedo-rom. *cusurinu*, care, în privință semantică, se poate alătura de spaniolul *germano* din *germanus* se. *frater*.)

În urmă vine materialul lexical, care se rapoartă la sferile cele mai variate, la diferitele domenii ale naturii, la ocupațiuni, la obiecte de prima necesitate.

Relevăm mai întâi pe cele ce aparțin păstoritului;

csobán și *pakulár* adecă păcurar;

col sau țol, *kacsulya koszok* și *zabun*;

kaskaval, *urda*, *meringya* »merindă« și *hodály*, odaie;

berbecs, *buhay* sau buhaiul, *kecel* »cățel«, *kirlan*, *miora* etc.; și încă câteva animale afară de cele pomenite, ca : *cincár* sau țințar, *kertica* »cărțiță«, *kurka*, *liliak*, *moca* sau mătă etc.

La agricultură se rapoartă :

kopács, *kocsán* »cocean«, *kapica* »căpiță«, *málé* sau mălaiu și *sémunca*, s'e mênță.

Apoi câteva plante : *ardél* »ardeiu« *alakor* sau alac, *bisziok* busuioc, *gurásztra* »colastră« și *musacol* mușățel.

La sfîrșit înșirăm pur și simplu pe următoarele de diferite categorii menționând numai pe cele importante :

csercesely »cercel«, *csimpolya* »cimpoiul«, *gárd*, *golone* »glont«, *kovrics*, *karuca* »căruță«, *ketran* »catran«, *kompina* »cumpănă«, *kurelye*, *limány*, *marfa*, *matász* »mătase«, *palacinta* »plăcintă, *pakura*, *pirkories* »picoliciu«, *putregály* »putregaiu«, *ramasz* »rëmas, rest«, *tokány* »tocană«, *vápor* adică vapor ș. a.

Negreșit, nu toate aceste românisme datează din aceeași epocă și cronologia lor se poate întru câțva stabili după legile fonctice ale limbei maghiare.

Cea mai mare parte din românisme au intrat în ungurește sub o formă dialectală propriă Banatului. Caracterul dominant al vocalismului bănățean — mu-iarea lui e—il regăsim în mai toate aceste împrumuturi : cf. *mintye*, *kurolyo*, *meringya* (merindă), *nyepota*, *nyegra*, *nyekezsil*, *ontyinál* etc.

Spiritul limbei ungurești ca și al în-

tregului grup lingvistic caracterizat prin armonia vocalică, nu îngăduie dubla consonanță la începutul vocalelor și caută a o evita prin intercalarea unei vocale. Astfel, împrumuturi ca *golonc* (glonț) sau *palacsinta* (plăcintă) trebuie să fie mai vechi decât verbe ca *trankál* (trâneănos) sau *szkepál* (scap), cari nu observă aceasta lege fonetică.

Accentul e un criteriu nu mai puțin decisiv pentru epoca împrumuturilor: vorbele, cari au păstrat accentul românesc (ca *árdél*, *paculár*), sunt mai recente decât cele ce au fost supuse întonațiunii maghiare (ca *alakor*, *menteni* etc.)

Mai observăm încă, că sunul caracteristic al limbei române—*ă*—e redat ungurește obișnuit prin *e*: *gercsáva*, *gergelice* (*gărgăriță*), *ketran* etc.

S'a văzut că ordinele de idei ce reprezintă aceste românisme, sunt îndestul de feliurite spre a răspunde aserțiunii lui Hunfalvy, că vorbele împrumutate de Unguri din românește s'ar referi exclusiv la viața pastorală¹⁾; și dacă nu ating sfera politică și religioasă, ele nu sunt mai puțin variate și caracteristice. De almintrelea Hunfalvy nu face decât a repeta concluziunile premature la cari ajunsese Edelspacher în citatul său studiu. După ce susține, că »atingerea anterioară a celor două popoare n'a fost nici așa de intimă nici așa de importantă ca astăzi«, observă în privința calității însăși a vor-

belor împrumutate (p. 116), că »elo nu figurează nici în sfera politică și religioasă, nici în genere în sfera factorilor culturali mai înalți și că majoritatea românismelor due o viață nomadă în limba maghiară.»

Vocabularul limbei maghiare abia a început a fi scrutat din acest punct de vedere.¹⁾ El rezervă probabil constatări ulterioare, cari vor infirma niște aserțiuni atât de generale. De această natură sunt de pildă ingenioasele observațiuni ale d-lui Hașdeu cu privire la originea cuvintelor *mântuiesc* (lat. *mantum*: cf. *scop* din *capa* »manta«) și *alac* din *Magnum Etymologicum*.²⁾ Atari cercetări vor revindeca în favoarea limbei române o serie de vorbe considerate ca maghiarisme și cari figurează sub această rubrică în Dicționarul lui Cihac.

Aci ar fi locul să vorbim și despre Sașii din Transilvania, cari au dus un traiu secular împreună cu Românii, așa că multe din credințele lor se regăsesc la Sași.³⁾ Dialectul lor german trebuie să conție de asemenea urmele acestei conviețuiri. N'avem însă nici o știre în această privință.

Lazar Șăineanu.

¹⁾ Hunfalvy, *Die Rumänen und ihre Ansprache*. Wien, 1883, p. 223—225. Vezi și *Die Ungarn oder Magyarern*. Wien, 1881, p. 67: »Nu găsim în limba maghiară elemente române... Aceasta absență de vorbe române dovedesc dar incontestabil, că dincoace de Tisa și în Transilvania de astăzi n'a existat românismul în secolul IX—XI«. Cf. și Xenopol, *Teoria lui Roesler*, cap. VIII: limba. Adăogăm cu părere de rău, că tot ce susține autorul în privința românismelor din limba maghiară e lipsit de ori-ce basă științifică. (Nu se poate zice. Red.)

¹⁾ Dr. Iosiv *Szinnyei*, eruditul profesor al limbei ungurești la universitatea din Cluj, chiar acum să ocupă cu arătarea românismelor în limba ungurească. Sub litera A. B. C. a găsit mai mult de 60 de provincialisme, cu totul vor fi preste 6—700. Lucrarea lui *Szinnyei* va fi de mare valoare și pentru noi românii. Red. Ung.

²⁾ *Szinnyei* recunoaște românitatea *alac*-ului; românitatea cuvântului *mântuiesc*, nu se poate susține. E mai pre sus de toate, că își ia originea din ungureșul *menteni*, formându-se chiar după regulile îndatinate cu sufixul *esc*. Red. Ung.

³⁾ În basmele săsești culese de Haltrich, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande*, 4 ed. Wien, 1885 se află multe de origine românească.

UNGURISME ÎN LIMBĂ. *)

(BISTRIȚĂ-NĂSEUD.)

Când un singur moment de plăcere, bucuria, amor și dor e în stare a imprima în memoria unui individ urme neșterse, oare nu se poate întâmpla chiar aceasta și în viața unui popor?

Două popoare de condițiuni etnografice omogene, în urma perpetuei conveniri private și sociale, trebuie să accepte reciproc unele datini, unele provincialisme etc.

Întreaga viață a unui popor să reprezintă mai mult prin cântecile țărănești, cari sunt argumente nerestunavere în ceea ce privește trecutul și prezentul lui.

Poporul românesc de astăzi între anumite condițiuni de conviețuirea cu poporul unguresc, — încă a acceptat tradiționalmente unele »elemente ungurești.«

Aceste elemente se vedesc atât în cântecile bătrânești, voinicești, ostășești; de bucurie, amor, jale, dor, urt, mânie, necaz etc., cât și mai virtos în limba rustică.

Iată! d. e. un cântec și respective chiuitură care conține câteva cleminte ungurești:

Măgheran, dela horean ¹⁾
Am draguț, da-i bocotan.

*) Tot materialul de limbă îl primim cu mare plăcere. Inteligența noastră ar face un mare bine dacă ar scruta și ar face arătări daspre provincialismele limbei din diferite ținuturi. Noi încă, nu ni-o cunoaștem limba. Ne cuprinde figurile de elementele străine în limbă; le acoperim ca nimenea să nu le vază, ni rușine de ele. La o parte cu această prostie

Red Ung.

¹⁾ june ștregar (ungurescul: *horihorgas*.)

Busuioac de pe lăncuță ²⁾
Io-s o fată sūrăcuță,
Nu mă 'nbiu ție draguță.
Casa voastră-i în lătră ³⁾
Nu mă silesc bade ție.
Casa voastră-i pusă 'n lătră,
Eu is o fată curată.
Casa voastră-i sus în dâmb ⁴⁾
Tată'o-i un om nătâng.
Măta-i rea povestitoare:
Povestea, nurorile,
Pe la toate morile.
M'a povesti și pe mine
De nu la mori, la vecine,
Și m'a face de rușine.

Eu nu m'am născut filolog, cu atât mai vĕrtos dascăl și fecior de popă. Intențiunea mea dară nu poate fi a intra în critica specifică a tainelor limbistice a unui popor, nu!

Eu vreau a aduna și arăta unele »elemente ungurești« în limba română de prin ținutul Bistrița-Năsăud.

Încât im va fi cu puțință, mă voi u năzui a arăta și modul folosirei acelor elemente în graiul viu al poporului țeran.

Nefăcând așa, ar însămna: a inhăma nescari cai la un car fără de osii; ba și mai mult, aș cădea în greaua judecată: de a detrage fără motiv din valoarea limbei mele materne, pentru a servi interese străine neamului meu fără ceva basă reală.

Vasilie Rebrean.

²⁾ fetiță (ungurescul: *leányka*.)

³⁾ curviă (ungurescul: *lator*.)

⁴⁾ (ungur.: *domb*.)

DESPRE ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ.

(Urmare.)

IV.

Biserica bulgară la români.

Xenopol așa crede, că i-a succes a demonstra în deajuns atât imposibilitatea imigrării din secolul al III-lea cât și imposibilitatea imigrării din seclii XII și XIII; însă totuși obvine o greutate, o piedecă — zice autorul — pe care trebuie delăturată, căci altcum nu se poate crede, că românii ar fi locuit neîntrerupt în Ardeal începând dela Traian; și aceasta piedecă o constituie biserica bulgară la români.

Accasta piedecă crede Xenopol că se poate delătura ușor. Anume după dânsul cu ocasiunea constituirei prime a statului bulgar, a fost supusă acestuia Moldova, Muntenia și Ardealul. Bulgarii înainte de aceea au fost locuit în ținutul Dni-perului; însă după moarea lui Knorat cei cinci fii ai lui sau despărțit unul de altul.

Unul dintre ei, Asparuch, s'a așezat pe țărmurii Dunărei, în România de azi, în anul 648 trecând Dunărea a învins pe slavoni și înființă Bulgaria de dincolo de Dunăre. E de crezut însă, că pentru aceea a rămas Domn și preste România.*)

De aci începând, așa zice Xenopol, domnia bulgară s'a estins nu numai asupra Munteni, ci și asupra Moldovei și a Ardealului până în anul 1018, până când adevărat împăratul Basiliu al II-lea a cucerit acest regat bulgar. Așadar Români țărilor amintite dela anul 648 încoace ar fi recunoscut domnia bulgară, și în decursul acestui timp s'a format limba română așa după cum e azi; în decursul acestui timp a venit sub autoritatea bisericeii bulgare și așa s'au strecurat și la români scrierea și literatura bulgară, respectiv cee slavonă.

Xenopol la pașul prim greșește și

se'mpedecă. Scriitorul grec Theophanes, care vorbește despre despărțirea fiilor lui Knorat, zice expres, că Asparuch s'a oprit în »Onglos«, adică în strimtoarea, care o formează fluviul Dunărei a Nistrului și Marca Neagră, pe care loc apoi și tureii l'au numit *budzak*, adică strimtoare (unghiu). Din acea strimtoare, sau mai bine zis unghiu făcea invasiuni Asparuch peste Dunăre, până ce în anul 678 s'a stabilit definitiv în Dobrugea și în părțile Prutului, învingând pe slavii de acolo și alungându-i în Balcani. Până în secolul al X-lea partea mai ponderoasă a bulgarilor a fost așezată pe țărmurile fluviului Kameija și pe plaiul Dobrugei; capitala le era Preslav lângă fluviul Kameija cea mare, iar întărirea (fortăreața) principală o forma Silistria. Toate expedițiunile byzantinilor din seclii VIII și IX contra bulgarilor treceau pe Golful Dunărei în direcțiunea către Varna, și nu către apus prin Philippopol către Sofia și Tirnovo.« Ast-fel serie Firecek *) cel mai fidedem scriitor al istoriei (intemplanturilor) bulgare.

Conform acestui lucru așadar puterea (domnia) bulgară în seclii VIII și IX nu s'a estins asupra Muntenii cu atât mai puțin asupra Ardealului.

Dar tot astfel greșește Xenopol și referitoriu la durata domniei bulgare în provinciile amintite. Cătră finea seclului al IX-lea se presintă maghiarii pe țărmurii de-a stânga Dunărei; căci împăratul Leo deja în anul 893 îi chiamă de ajutoriu în contra Bulgarilor; bessii însă sunt numai decât în călcâiul maghiarilor, ocupând nu numai Moldova, ci și Muntenia. Presupunând așadar — cea ce nu are basă istorică — că bulgarii după ce au învins pe avari ar fi devenit domnii Ardealului și a României; atunci domnia lor asupra acestor două provincii a încetat cu anul 893.

*) Il est probable qu' Asparuch resta maître de la Valachie. p. 57.

*) *Geschichte der Bulgaren.* Von Const. Joseph Firecek. Praga 1876, p. 131.

Căci decât toate acestea o mai sigur acel lucru că începând dela acel timp în Ardeal și Moldova de azi n'a fost nici putere icuită între maghiari și beși, astfel dar n'a putut fi nici putere bulgară.

Deja în decursul aceluși timp, în care după părerea lui Xenopol, în Ardeal au domnit bulgarii, ce tablou etnografic a acestei țări ar trebui să vedem? Pe civii romani i-am afla în această țară ca supuși bulgarilor și aceștia erau creștini după cum afirmă Xenopol cu toată siguranța. *)

Creștinii români ar fi fost dar ca supuși și păgânii bulgari ca domnitori.

Bulgarii de dincolo de Dunăre dela anul 885, când au ajuns la ei învățătorii slavici alungați din Moravia, încep a se creștina și sub Simeon (893—927) începe a înflori literatura slavică vechiă prin nisuița neobosită a învățătorilor lui Methodiu, cari învățați au fost alungați din Moravia.

Bulgarii ardeleni și să zicem și cei din România n'au devenit creștini, deoarece la ei n'au putut străbate învățatii lui Methodiu, nu numai din cauza maghiarilor ei și din cea a beșilor. Trebuie dar să luăm lucru ca sigur, că în Ardeal atunci creștinismul n'a avut alți adoptați afară de românii închipuiți, sau de au și fost acolo bulgari, aceia n'au fost creștini. Însă bulgarii de dincolo de Dunăre conform opiniei generale în urma creștinismului și deja sub Simeon încep a se slaviza.

*) Il est incontestable que les Roumains étaient chrétiens du temps même de la domination romaine. p. 62. Xenopol acest lucru îl documentează nu numai cu cuvinte din limba română, ci și cu o piatră onyx, pe care stau insculpate aceste cuvinte grecești, IXΘΥΕ = Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτήρ. Însă toate acestea nu pot documenta creștinismul în Dacia sub domnia romană. Dacă în limba română n'ar obveni expresiuni latine aplicate la concepte creștine, precum păgân = paganus, biserică = basilica, Dumnezeu = dominus Deus, sânt = sanctus etc. etc., atunci aceasta nici n'ar fi l. română. — O piatră onyx cu inscripțiune greacă poate fi un trofeu gepid sau bulgar, câștigat cu ocaziunea rebelului. Numai deosebite monumente creștine de piatră din anii înainte de 260 ar putea documenta creștinismul din Dacia.

Bulgarii ardeleni din contră, la cari n'au putut străbate creștinismul sloven, nici nu s'ar fi slavizat, ei ar fi rămas pe lângă limba sa originală ugrică.

Ce ar urma acum din acest tablou etnografic, pe care trebuie să-l ținem de adevărat, dacă aserțiunile lui Xenopol ar avea basă istorică?

Așadar că acea, că creștinul român n'a putut împrumuta nici creștinism, nici limbă slavonă dela bulgarii ardeleni, cari nici ei n'au fost slavoni cu atât mai puțin creștini.

Dar să mergem mai departe.

Limba slavonă, prin care promulgau învățatii lui Methodiu creștinismul între bulgarii de dincolo de Dunăre după anul 885, care limbă a devenit de a fi limba bisericească a acestora, și care limbă e cunoscută sub numele de limba vechiă bulgară, e lipsită de o proprietate caracteristică; aceea adevărată că n'are articolu precum în genere nu se află în limbile slavice.

Acesta (adevărată articolu) obvine numai în limba bulgară populară, care începând din secolul al XIV-lea începe a fi limbă literară și se numește limba nouă bulgară. Limba nouă bulgară după timp samănă celei italiene, căci și aceasta prin secolul al XIV-lea începe a deveni limbă literară pe lângă vechia latină. Folosirea articolului, care se lipește de îndărăptul cuvântului, în limba poporului s'a folosit de multșor, când au început a scrie acele cărți. Acestea însă s'a întemplat în partea sudică a Bulgariei, în părțile Ohridei, adevărată limbă nouă bulgară a început a fi folosită ca limbă literară; căci Ohrida, ca reședința metropoliei bulgare, a fost și leagănul literaturii nouă bulgare. Apoi fie că aceasta proprietate a limbei nouă bulgare, ori s'a strecurat din limba albaneză, ori a avut aceasta aplicare încă, limba vechiă bulgară încă pe când începea a peri din us: totuși aplicarea articolului de îndărăptul cuvântului, între toate limbile slavone, să află numai în limba nouă bulgară.

Limba română încă are această proprietate; de unde și cum e aceasta? În

limba vechiă latină nu aflăm o așa aplicare spre așa ceva, căci nici într'o limbă romanică nu s'a dezvoltat; acest lucru așadar își are originea în influința din afară și nu în instinctul din lăuntru.

Românii din Ardeal și România, ce au fost în număr mare aici și după anul 270 — după cum își închipuiește Xenopol și toți scriitorii români. și după cum crede Gibbon, Ranke și alți scriitori străini, cari nu reflectează la împrejurările amintite mai sus — n'au fost expuși la atari influențe externe; acolo nici biserica slavă n'a putut influința asupra lor. — Fără îndoială aplicarea articolului din dă-răptul cuvântului în limba română s'a strecurat din limba bulgară de dincolo de Dunăre; acolo adecă între bulgarii de dincolo de Dunăre s'a format așadar limba română, precum acolo s'au lipsit de ei și creștinismul slav, scrierea și liturgia bulgară. Mitropolitul bulgar care reședea în Ohrida număra între credincioșii săi nu numai pe locuitorii din peninsula balcanică, ci începând din mijlocul secolului al XIV-lea și pe românii din Moldova și România, cu toate că asupra acestora își exerța potestatea și patriarhul Constantinopolului, atât înainte cât și după ce au ocupat tucii această cetate, ca capul bisericii orientale.

Xenopol n'a înlăturat piedeca aceea care o formează existența bisericii bulgare la români înaintea acelor cari cred în continuitatea locuinței românilor în Ardeal începând dela Traian, și înaintea acelor pe cari voiesc ai face să creadă.

Și nici nu o poate delătura nimeno această piedecă, cine ia în samă întemplările istorice și relațiunile etnographice.

Însă cine nu le știe acestea, ca Gibbon, Ranke etc. sau nu voiește alo ști, ca Xenopol și toți scriitorii români fără excepțiune, sau cine atribuie mai multă fidedemnităte Anonymului, cari au trăit mai târziu, decât scriitorilor contemporani, sau mai mult chiar și decât întemplărilor contemporane s'gudnitoare de lume,

acolo construiește istoria după placul său, precum face Xenopol, sau lasă afară acelea întemplate, ca unele lucruri ne aparținătoare istoriei, precum face Gibbon și Ranke.

Cu toate că și Xenopol a putut ceti — ma ca istoric e dator să știe — că pe la anul 950 chiar principii maghiari din Ardeal au primit botezul creștinismului în Constantinopol, de unde au adus și episcopi în Ardeal.

Unde au fost dar atunci românii creștini ardeleni? De sigur nici Bolosudes nici Gylas n'au aflat români creștini în Ardeal, cu atât mai puțini preoți sau episcopi români. Xenopol încă a putut ceti, că sfântul Bruno a petrecut un an întreg (1006—1007) în Ungaria la Regele sfântul Stefan, de unde apoi a plecat în Moldova spre a conviți la creștinism pe beși, căci la ungurii negrii în Ardeal, — acest ținut îl numește sfântul Bruno Ungaria neagră — deja sfântul Stefan a fost promulgat creștinismul. — Bruno a parcurs partea cea mai mare a Moldovei sau ținutul beșilor, fără de a fi auzit acolo baremi o suflare de a românilor creștini.

Xenopol a putut ceti și biografia sfântului Gerariu, carea fost primul episcop al maramureșului (azi Cianad) și care fiind italian, spre cea mai mare bucurie a lui s'ar fi putut întâlni pe țermurii Mureșului cu români ori păgâni ori creștini. Ce o drept însă legenda st-lui Gerariu știe de călugări bulgari de dincolo de Dunăre, anume din părțile Widinului; dar despre români creștini nu știe nimic, cu toate că, repet, italianul Gerariu n'ar fi trecut cu vederea pe românii ce vorbiau o limbă afină cu el. Și biserica bulgară la români aceea documentează, că aceștia (adecă românii) s'au mutat din Balcani în România și Ardeal.

(Va urma.)

Paul Hunfalvi.

P R O T E S T

CONTRA „REPLICEI“ EDATĂ ÎN NUMELE TINERIMEI UNIVERSTARE ROMÂNE.

(Urmasre.)

V.

Să ne întoarcem la acușele speciali. Înainte de toate să constatăm, că Replica e o îngrămădire de întortocături și neadevăruri rociante. Acest operat al Ligei e arta adevăratei măestrii pe întortocături. Operatul deneagă soarele din ceriu și îl înlocuiește cu mecanism organic; el culege stolele în rënd una câte una și afirmă că bolta cerului e de tot întunecată; — trebuie să fie om acela care ar putea arangia acestea în scurt timp. Acestea toate își au hotarële sale, cari însă Liga în Replică nu le recunoaște. E vătămător în cestiune, că Europa să cualifică întru atâta de idiotică și neștiută încât nu-și poate reaminti faptele publice întemplate numai eri. În tot operatul domnește o ideeă cerbicoasă, care nu voiește a face deosebire între drept și nedreptate, între legalitate și ilegalitate, într'adevăr și minciună și între domnie constituțională și despotică.

În fața Europei adecă deneagă și șterge fapte de valoare publică deja desvirșite și afirmă cu îndrăsneală oarbă, că acelea nice-când nu s'au întemplat. Cine poate sta de vorbă serioasă cu acela care ar afirma, cumcă soarele apune la ost și răsare la vest; cumcă ziua dela facerea lumii e împărțită în 29½ oare și cumcă religiunea creștină nu s'a fondat de d-l Christos ci de dr. Lucaiu preotul din comitatul Sătmăruului?

Și totuși trebuie să stăm și Europa cultă să-și deie samă de toate acestea după ce dese minciuni s'au răspândit în numele poporului și chiar — în așa chip de minciinos — în numele întregii junimi a unui popor.

Autorul Repliciei ocupându-se cu caracterizarea cestiunei române ungărene aceasta o introduce astfel:

»E lucru în genere cunoscut, cumcă Ungaria e un stat de naționalități (stat poliglot), precum e și Austria, Elveția

etc.« Această însă e o afirmațiune îndrăsneată căzută, care să dă do minciună prin istoria milenară și prin întreg trecutul statului maghiar.

E o afirmațiune îndrăsneată, care nu se poate argumenta nici cu o lege și nici cu o faptă istorică.

Chiar pentru că acesta e »lucru în genere cunoscut«, — așadară susținerea afirmațiunei e superfluă după ce nu să poate argumenta.

Noi nu putem reflecta la toate afirmațiunile Repliciei, fără vom îmbina lucruri pedente.

Replica afirmă, că ungurii nerecunoscând »statul de naționalități« (de unde să naște tot răul și neplăcerile) asuprese naționalitățile și le maghiarisază. Existența națională a poporului român este direct atacată. Maghiarii își impun limba lor proprieă în sarcina celorlalte naționalități. În școalele române ș. c. l. dominează limba maghiară și purcezând din acest motiv guvernuul persecutează ori ce mișcare română culturală.

Pe bărbații devotați acestei mișcări îi delătură, le apasă pressa, iar pe terenul cultural îi batjocorește: creiază legi eștrăordinare a elementului și nimicirea jurișdicțiunei române. Cu un cuvânt față de elementul român dominează o sistemă de persecuțiune, care poate cauza statului nenorociri.

Înainte de toate trebuie să constatăm, că statul maghiar »nice-când n'a fost stat de naționalități.« Aceasta e o faptă, care într'adevăr să bucură de date publice, cea ce se dovedește prin trecutul milenar al statului.

Acest stat l'au ocupat maghiarii înainte de aceasta cu 1000 de ani. Laboarea ocupărei s'a sancționat cu sânge maghiar, iar dreptul la acela n'a fost tras de nimeni la îndoială în decurs de 1000 de ani.

Numele statului a fost »Ungaria.« Rogii, armata, legislațiunea și spiritu

aceleia au fost tot maghiare. Ne este martor Europa, că acest stat n'a aparținut baremi pe un moment nici națiunii române, germane, slavone, sârbe și nicei altei fel de națiuni.

De unde dară poate afirma autorul Replicii, că acest stat după »cunoștința publică« a fost stat de naționalități?

Să ne arete autorul baremi o faptă legislativă ori contact internațional, care ar argumenta aserțiunea sa!

Nu există nici un argument.

Noi insistăm numai pre lângă adevăr.

După ce nici o pagină a istoriei acestei patrii nu e pre lângă »statul de naționalități«, așadară noi acceptăm faptul, care vorbește eclatant cumcă Ungaria a fost totdeauna »stat național maghiar.«

E lucru natural, că în urma acestor conflicte cei ce acceptază »statul de naționalități« — și dorese ca puternicul »stat național maghiar« să devină un stat de naționalități demolat — consideră de ofensă toate câte le comit și fac ungurii în scopul consolidării »statului național maghiar.«

Dispusețiunile legislative aduse în interesul »statului național maghiar« firește că nu poate servi binelui statului închipuit »de naționalități.« Dar nice să nu servească.

Un stat de naționalități nice că ar putea susta; acela ar deveni debil, demolat, disarmonios și ar servi de bina vecinilor gălceve naționali. Ideea statului de naționalități, — care au invent'o cei ce (1850—1867) s'au năzuit a nimici statul maghiar, — e una dintre cele mai neferice ide.

Această ideeă după ce ne amenință pe toți si e chiar periculoasă — trebuie nimicită. Ori doară nu putem vedea chiar acum teroarea statului de naționalități, un oflux natural al idealului unui atare stat?

Nu vedem cum — românii ultraiști ba protegători acelu ideal — turbă contra statului unguresc, cum în aceasta furiă dau mână cu elementele revoluționare

și turbulente a statelor vecine (România) voidnd cu putere străină ași întrupa idealul și astfel a influința în mod străin asupra noastră?

Nu vedeți, că pentru realizarea acestui ideal în București s'a format o ligă, care voiește a ne da Carpații în judecată? Estremii Sârbilor gravitează către Marea Sârbia; o parte a Slavilor se pune în conțelegere cu boemii și moravii, precând rușii noștri s'ar legăna în colosalele brațe muscălești. Cine și ce ar putea consolida elementele demolate? Doară românul, sârbul ori slovacul?

Acest stat poate susta numai ca stat național maghiar, din care incident noi vom condamna și osîndi ori ce mișcare și năsuință îndreptată spre ruina devisei statului nostru milenar.

Europa nu poate avea nici o replică față de statul național maghiar.

Ungaria în decurs de 1000 de ani a acceptat totdeauna interesele europene; ea a fost flamurarul principiilor liberali, purtarea și cultura ei au fost demne de europeni, n'a trecut cu vederea nici principiile reformative, pe cari le-a stimat. Selăvia n'a suferit'o, celor apăsați le-a tins ajutoriu, apoi a prestat totdeauna justiția și n'a nutrit politica estravagantă.

Ea ca stat național maghiar a argumentat că are vitalitate și că iubește pacea și ordinea. Față de acest argument milenar, statul de naționalități comportat de ultraiști nu poate presta nici un contra argument.

Față de »statul naționalităților« ilegală eră de probă din anii 1849—1865 ar putea presta multe date demne de compătımire.

Dacă dar acest stat a fost totdeauna maghiar și aceasta n'a tras'o nimeni la îndoială, așadară e foarte natural, că la amenințarea unei altei naționalități: el ca atare nu poate renuncia la dreptul său de resistință. În acest stat în cadrul de »principii maghiare« se poate valida ori ce. Causelo legislative de guvernare, de de justiția și administrare etc. trebuie să fiă de caracter maghiar, reprezentând în sine emblema statului.

Aceasta nu înseamnă că doară maghiarii, ca rasă ar predomina naționalitățile, și înseamnă că ori-cărui cetățean trebuie a i-se presta principiul »statului național maghiar« susținându-se astfel caracterul de stat milenar.

În urma unor împingeri avantajoasă crescând numărul unei ori altei naționalități, nu urmează că în proporția acestui crescământ să se schimbe și caracterul statului. Principiului de stat ca unui ideal, trebuie adusă acele omagii, cari s'au adus și înainte de aceasta cu seclii.

Legile noastre nicăiri nu sunt cunoscute ca legi de supremitate numai pentru rasa ungurească și astfel ea legi subminătoare pentru celelalte naționalități; ele nu amintesc despre cetățeni germani, români, slavi, ruși etc. Constituțiunea noastră recunoaște — fără considerare la rase — numai cetățean curat și așa: întreg statul să basează pe individualitatea recunoscută a acestor cetățeni.

În Ungaria sub firma de maghiar nu susține domnia de rasă, ci cea a complexului cetățenilor.

De aci dară nu poate fi patriotism separat pentru români ori pentru unguri. Iubire de patrie și patriotism poate fi numai una: apărarea întregității și constituțiunii patriei. Abaterea dela aceasta nu poate fi adevărată iubire de patrie.

În interesul bine priceput al statului amarea adevărată și cultivată atât de legislațiune cât și de guvern.

Cum poate corăspunde guvernul acestei chemări când ar lăsa ca singuratecele rase să se desbina după cursul furtunei turbulente? Cum să va susțină pe deplin statul în întregitatea, trecutul istoric și în devisa sa, când guvernul ar lăsa și aproba gravitatea către capitalele în cari răsădiază popoarele dominante rasei noastre? Cum se va putea susține statul când cetățenii lui nu sunt conduși și nutriți de una și aceeași idee comună în scopul amarei patriei, a întregității și constituțiunii ei?

Da, o datoria puterii de stat a feri mina aceste elemente în consimțăminte

provocând cultivarea adevăratei amoare de patrie cu toate mijloacele ce-i stau la îndemână.

E natural că ființa »firmei de stat maghiar« prin feruminarea concetățenilor în o mare idee, nu îndreptățește pe unguri ca rasă a contopi în sine specific și celelalte naționalități. Aceasta ar însemna o răsipire, care ar răsturna fundamentul păcii interne a statului.

Din contră puterea statului e obligată a recunoaște și respecta individualitatea, limba și religiunea naționalităților într-o cât prin aceasta caracterul de stat nu suferă. Statul n'are lipsă de amoare și întregitate câștigată prin desbrăcarea cuiva de naționalitatea sa; în privința amarei de patrie și a patriotismului, statul e deplin satisfăcut prin aceea că cetățenii — fiind de ori ce rasă — rămân necondiționat fideli către patrie și rege.

Acuma vom întreba că oare guvernul luat'a asuprași chemarea dictată de aceste împrejurări și că oare pe lângă susținerea principiului de »stat maghiar«: satisface cerințelor naționalităților și nu trece peste marginile acestui principiu — care trecere să esplică în contopirea raselor?

La aceasta întrebare basați pe legile noastre, noi răspundem că nu-s atăcate cătuși de puțin nice deosebitele soiuri de concetățeni apoi nice caracterul lor dar eu atât mai vârtos rassa română.

Toate divergențele ce există între români și unguri să nase din aceasta axiomă. Românii ultrașiți cualifică orice dispozițiuni guvernamentale de năsuințe spre maghiarisare și de pofta de dominare a rasei maghiare, precând acelea țintose la întărirea statului național maghiar și la concentrarea cetățenilor în o idee.

Românii moderați nu se pot liniști în vr'o faptă legislativă. De altcum aceasta o o consecință foarte naturală, căci totdeauna au fost și vor fi divergențe de opiniuni.

Parlamentarismul — care la noi s'a desvoltat într'atât — ne tinde ocaziune bogată spre a ne convinge despre modul

cualificăroi opiniunilor; tactica acceptată poate cura eventualele ofense a singuratocelor partide.

Aşa-c, guvernul și legislațiunea năzuiesc ca tot ce este, pe teritoriul statului maghiar să fiă provăzut cu firma statului.

Cetățenii să nutrească în inimă o adevărată amoare de patriă după ce nu numai românilor ci în genere și tuturor celorlalte naționalități li s'au asigurat legalminte pe vecie: școalele, bisericile, instituțiunile private și folosirea limbei.

Acum dacă individualitatea poporului român e recunoscută prin aceea, că el legalminte își poate cultiva în biserică și școală limba maternă, poate vorbi liber, are presă liberă și poate trăi în moravurile sale neatăcându-i nimene individualitatea, întrebăm: unde se află în dispușețiunile guvernamentali *tendința de maghiarizare*?

Mai întrebăm — după ce aceasta denunțiațiune sustă de 25 de ani — unde ar fi un singur român care să poată afirma despre sine: am fost român și m'au maghiarizat și eu mă și numesc maghiar?!

Unul ca acela arete-se la iveală și însinue acasă contra ungurilor, că a căzut jertfă!

În aceasta privință atât naționalitățile din patria noastră cât și de aiurea au influențat fără de voie una asupra alta.

Contactul permanent reciproc, conviețuirea și alte împrejurări influențază în mod nemăiestrit în respectul euceririi ori pederei unor indivizi.

În patria noastră nime n'a eucerit atâta ca românii. A 3-a parte a Samei constă din unguri românisați. Magiari-me ardeleană așazicând mai în toate comunele s'a contopit în elementul român. Pe o cale măcștrită nu s'ar fi putut obține acest rezultat.

Pe acest teren — cu forța — proungă libertatea de care se bucură naționalitățile noastre am fi obținut un rezultat contrar.

Ungurul o destul de înțelept. El nu țintește a maghiarisa specifico.

El are însă alte intențiuni de maghiarizare, care is basate pe cerințe momentuoasă de stat. Nu voiește contopirea specifică despre care să grăiește atâta, ci intenționează răspândirea onoarei cătră patriă și constituțiune, care în urma multelor agitațiuni s'a ruinat. Când ar voi maghiarizarea specifică a naționalităților, atunci legislațiunea n'ar începe aceasta mare laboarc prin libertatea pressei, înființarea de catedre separate la universități și asigurarea naționalităților în privința liberei folosințe a limbei, ci simplaminte ar șterge toate acestea și le-ar înlocui cu maghiare.

În aceasta privință ori ce dispoșițiuni guverniale țintesc ca popoarele din patriă să se ferumineze în simțeminte, iar de aci încolo să se poată ruga și vorbi în limba în care s'a născut.

Ungaria e inima Europei, ea poate comunica cu toate țările, după ce avem căi ferate esemplare. În genere Ungaria a dispărut a fi țară barbară.

Moții se pot cerceta ușor prin munții lor; naționalitățile nu se pot ascunde nici acolo dinaintea Europei. Vină europeanii și se convingă cu ochii lor proprii — iar nu prin ochilarii rău voitori ai unui autor volant — oare poate trăi poporul român ca atare pe teritoriul unguresc, ori ba? Oare poate-și grăi limba poporală ori nu? În școală e limba cea de propunere ori nu? Pressa îi este liberă ori nu? Cu un cuvânt studieze după plac situațiunile și apoi aducă sentința.

Să mergem mai departe.

Ochiul european scrutător pună în paralelă românul ungurean cu cela din România, — care după scriitorul român Ștefănescu o numai »schilet« a cărui membre sunt combinate în ordine naturală, — și se va convinge că românul dela noi o superior celui din România atât față de avere, inteligință și libertate, cât și față de conștiința de sine.

Unde domnește atâta conștiință de sine și îndrăzneală — după cum arată replicătorul — încât afirmative o întreagă junime să încumetă a trage coarda contra inimei unui stat legal — acela a grăi

despre apăsări, persecuțiuni și maghiaririsi e un lucru ridicol.

(Finea va urma.)

Mihail Bodiu.
Stefan Moldovan.

MEDICINI POPORALE ROMÂNEȘTI.

(Urmare.)

89. *Bubatul sau vërsatul.*

Morbul se numește bubat fiind că produce bonc, iar vërsat: pentru-că bubele se ivesc ca și cum ar fi vërsate pe trup. Morbul are trei forme: bubatul adevërat, bubatul modificat și bubatul mëruntel.

Formele aceste 2 din urmă afară de regulele dietetice, nice că recer ceva manipulare deosebită. Vërsatul adevërat fiind mai periculos pofteste atențiune și grijă-mai bună, adecă: când bolnavii simțesc durere mare de cap și când fantasază, trebuie aplicate cataplasme reci pe cap și pe obraz.

Când bubele încep a se usca se recer scalde calde, ca să se despoaie scoarta și să se formeze mai îngrabă epidermă nouă. În aceasta perioadă a morbului, pacienții trebuie nutriți cu mâncări întăritoare precum zupă, carne, ouă moi, lapte dulce etc. Vinul vechiu mestecat cu apă încă nu strică.

Pentru delăturarea — încâtva — a semnelor vizibile a bubatului e consulta folosi un obrăzar, care să unge bine cu floaster moale pregătit din acid carbolie, oleu de lemn și cretă albă.

Recerința principală la bubat e a așeza bolnavul îndată la începutul morbului în o casă curată cu o temperatură de 14—16° R. Localitatea trebuie adeseori aerisată, pentru că pe timpul puroirei să desvoaltă în jurul bolnavului un miros foarte greu și puturos. Vestmintele patului să fiă curate și schimbate după cum cere trebuința. Bolnavului i-se dau mâncări ușoare de nnutrit, precum zămuri,

lapte dulce, iar de beut apă rece curată. Mâncările și beăturile cari cauzază iritare — precum cafea, vinars etc. — sunt stricăcioase.

După tămăduirea bolnavului, locuința în care a zăcut trebuie aerizată des și desinfițiată cu gaz de clor. Vestmintele se opărese și să spală.

90. *Tusa măgărească.*

Poporul o numește astfel pentru tonurile — ca sbierăturile măgarilor, — ce le dau cei morboși.

Cei ce au trecut odată peste dënsa sunt scutiți pentru toată viața de a mai fi infectați.

Dacă tusa nu să poate cura cu must de balegă de măgar stoarsă în lapte de măgăriță beut, — apoi nu mai există alt mijloc de cură.

În acest cas ne restringem numai la unele regule de precauțiune și anume: vara pe timp frumos lăsăm pe bolnavi a se preumbla prin aer curat în câmp sau în grădini cu arbori ferindu-se pacienții de pulvere, de fum și de vënt.

Pe timp rece, ploios și vëntos li ținem în chilia bine aerisată și cu o temperatură egală. Flegma copiilor mici să delătură cu degotul arătător înfășurat cu o cârpă și virit în gura lor. Boala fiind îndelungată, ne îngrijim de alimente nutritoare. Îndată după vomare nutrim pacientul din nou. Tusa măgărească de regulă ține până la 8, ba chiar și până la 10 săptămâni.

91. *Boale venerice.*

Dintre boalele venerice pe noi no interesază:

91. *Sifilisul ereditar.*

Acest morb e transmisibil dela părinți la copiii.

Infectarea copiilor să cunoaște îndată sau mai târziu după naștere.

Causa morbului o aflăm în tată ori în mamă, dacă careva dintre dâșii în timpul concepțiunii a fost atăcat de acest morb.

Copilul în mamă încă se poate infecta, când ea pătimește în acest morb sub decursul gravidității.

Dacă mama s'a infectat după concepere, iară tata încă pe timpul aceleia a pățimit deja, — infectarea urmașilor e mai intensivă.

Cei născuți cu sifilis în genere sunt slab dezvoltăți și mici. Pielea lor e sbârțită obrazale contrasă ca la bătrâni. Cei mai mulți dintre ei mor îndată după naștere.

Pe obraz, pe frunte, pe șezut, pe extremități, pe palme și pe tălpi se ved beșicuțe, ca linte roșietice-întunecate, cari conțin o fluiditate murdară. Ranele ce se formează din beșicuțe se vindecă foarte cu greu.

Tratamentul. Părinții infectați de acest morb trebuie să se rețină dela împreunare.

Muerile împovorate și infectate trebuie supuse la cură.

Copiii încă neinfecțați să se conceadă spre alăptare unei doice. Decumva sunt infectați, atunci să-i alăpteze însăși mama, căci doica încă e espusă infectării la cea mai mică julitură a svireului țitelor. La tot casul atari copii trebuie nutriți în mod măiestrit.

La tot casul morbul trebuie consultat — neamănaver — cu medicul specialist.

92. *Ciuma.*

După credința poporală ciuma e o boală trimcasă de Dumnezeu pentru păcatele omenești.

Dacă — de una ori alta — s'a apropiat ciuma, care poate trece cu vederea numărul mic al păcătoșilor, — apoi se poate proveni boala în modul următor:

Sara, să adună la o casă mai multe

babe (femei bătrâne) cari pregătesc până la miezul nopței o cămașă numită »cămașa ciumei.« Acele babe trebuie să țese întreagă cămașa, apoi să o coasă și până în răsăritul soarelui să o atërne în un par la un capăt de sat.

Să crede, că ciuma îndestulindu-se cu aceasta cămașă, — va lăsa nebântuită respectiva comună.

După știința medicală ciuma este o boală epidemică contagioasă.

De ciumă ne putem apăra prin stricta aplicare a regulilor de carantină, prin introducerea desinfecțiunii a tot ce vine din locurile infectate.

93. *Boala de apă (idropica.)*

Să numește așa după credința, că se naș e din osteneală bând apă rece.

Cel atăcat de acest morb să umfle nu poate mânca, să nădușește și are puțin »ud.«

Dacă dai de morb de cu bună vreme, acela se poate cura — mai târziu n'are leac.

Tratamentul. Pacientul mâncând numai ouă ferte și lapte dulce va lua următoarea medicină:

Disponând de poamă de șneapăn de munte, poamă de boz, dințură, potroacă și romoniță bună: din potroacă și puțină dințură ferte bine, pregătim — adăugând și pulvere din poamele numite mai sus și uscate timp de 3 oare la căldură — teia din care va bea pacientul în loc de apă. Ca leac va lua dimineața și sara câte un pocal — cât de rachiu — de teă feartă cu romoniță.

Îndată după 8 zile morbosul începe a deveni mai vial, ușurat în respirare și desumflat în mēdulări.

Enumerarea morburilor ce se pot cura:

a) *Cu grâu.*

94. *Fărină de grâu*, feartă cu lapte dulce și amestecată cu mandulă sdrobotă, e bună la morbul numit:

Oftică (tusă sacă.) După acest leac morbosul devine gras și sănătos.

95. *Păsatul de grâu*, fort în lapte de capră îmbunătăște în mod însemnat calitatea laptelui femeilor.

Flastărul pregătit din 2 părți păsaț și una parte tămăie, vindecă cu desăvîrșire bubele și semnele lor.

96. *Tărîțele de grâu* forte în oțet și aplicate ca legătoare la umflături de picioare — vindecă sigur; tot asemenea influență au și la spasmi.

97. *Pleava de grâu*, feartă ori opărită și aplicată ca legătoare face serviciu bun la ori-ce rane.

98. *Pânea de grâu*, opărită cu lapte în amestec cu oțet ne dă un flaster escelent la vindecarea uimelor.

b) *Cu săcară*,

99. *Grăunțe de săcară*. Fierbe grăunțe în amestec cu apă și un lot de coriandru, străcurăle și teia obținută o dă copiilor, cari pătinesc de limbrici.

100. *Coaja de pită de săcară*, e bună în stare caldă aplicată pe junghiuri.

Tot coaja de săcară uscată și sdrobită apoi feartă în oțet curat, e bună — ca flaster — la ori-ce usturime.

101. *Pita de săcară*. Ia 16 loți pită caldă și o amestecă cu 4 loți unsoare de porc, cari ferte la olaltă dau un flaster foarte bun la degerături.

c) *Cu orz*.

102. *Orzul*, măcinat și cernut prin sîta deasă, apoi mestecat cu unt nesărat ne dă o medicină foarte bună la tusa cu sânge — câte 2 linguri odată.

103. *Fărîna de orz uscat*, e bună presărată pe ori-ce rane de os mort, apoi — în casul când ne cade vr'o unghia.

d) *Cu ovės*.

104. *Paie verzi de ovės*. Estrăgând din el sucul, îl amestecăm cu lapte dulce și spălăm de mai multe ori partea dure-roasă a trupului care se vindcă numai decăt.

105. *Fărîna de ovės*, feartă cu lapte de capră ne dă un flaster acomodat durerii de splină.

Tot această fărîna amestecată cu lapte și cu pulvere de obraz, ne dă un mijloc cosmetic pentru fața pestruc.

e) *Cu păstrănac*.

105. *Rădăcina de păstrănac*. Răzălește o atare rădăcină și amestecându-o cu vin, dă din această becură femeilor ce voiesc a avea copii.

107. *Rădăcina de păstrănac*, mîncată în stare crudă e bună la pornirea udului în casuri de incuere.

f) *Cu morcovi*.

108. *Morcovii ferți*, fiindcă înmoaie rînza is foarte potriviti la delăturarea gălbînărei.

109. *Morcovii fripti*, presărați cu zăhar măresc cuantitatea laptelui femeilor.

g) *Cu hrean*.

110. *Hreanul duminat* și amestecat cu vin în timp de 12 oare e în stare a sdrobi peatra din beșică. De altcum el întărește rînza și promovează apetitul.

111. *Sucul de hrean*, mestecat cu bere și supă de orz, vindecă în mod însemnat diarea.

h) *Cu petrînjei*.

112. *Petrînjeii sdrobiți* și amestecați cu hrîșcă și oțet is acomodați la femeile ce nu pot naște.

Luând câte 8 linguri deodată, va naște numai decăt; o atare femeia însă nu poate alăpta nou născutul.

113. *Sucul de petrînjei*, e bun la curarea frigurilor. Anumo morbosul ia câte 6 lingurițe înainte de începerea scuturării. Cel ce le are în toată ziua va lua pe zi câte 9 linguri (un jumătate de lot, nu de suc, și de fărîna de petrînjei în apă.)

i) *Cu rădichi.*

114. *Rădichia crudă*, rasă pe răză lău și mestecată cu oțet și sîmîntă — de rachiă — sdrobită. o bună la umflăturile interne a grumazului. Cu aceasta fluiditate stropim internul grumazilor.

Tot cu acest leac curăm prin frecare broasca de sub limbă.

115. *Zamă de rădichi* mestecată cu oleiu de mandulă și cu tămăie e bună a delătura zurnăirea (sunatul) urechilor, (Picurând câțiva picuri în urechi.)

116. *Rădichiă sdrobită* și mestecată cu zahar e bună luată pe nemăncate contra tusei.

117. *Zamă goală de rădichi* — bătută e bună contra gălbînărei.

118. *Rădichia* pe nemăncate face să nu te îmbeți, ori cât vei boa (firește vin.)

j) *Cu ceapă.*

119. *Ceapa friptă*, mistuită în moaie tusa.

120. *Ceapa coaptă* și respective friptă așa că luând miezul, în locul lui punem făină de chimin, — ne dă o zamă care turnată în urechiă revinde că auzul timpit.

121. *Ceapa sdrobită* și pusă timp de 12 oare în apă de fântână, ne dă o medicină bună contra limbricilor la copii.

Tot ceapa sdrobită și amestecată cu miere și sare, e buna la resurile de încălțată minte.

122. *Ceapa feartă* cu vin și oleu de lemn — devenind flastăr — e bună aplicată pe foalele copiilor sugători, ce pătimesc în durere din centru.

k) *Ca aiu (usturoiu).*

123. *Aiul verde sdrobit* și mestecat cu miero e un remediu bun contra ploșuviei.

124. *Frunză de aiu — crudă* — prefăcută în făină și mestecată cu oleu de lemn să acomodează cu bun succes la peeingină.

125. *Aiul verde* — mâncat — togmește tonul și delătură răgușala.

126. *Aiul sdrobit* și mestecat cu oțet și cu miero e foarte acomodat contra elătinărei dinților.

127. *Aiul mâncat* nu te alterează prin miros, dacă frigi o sfeclă și mînci din dînsa.

l) *Cu castraveți.*

128. *Zama de castraveți*, alungă setea.

129. *Castravetele*, mirosindu-l delătură lăngezimea.

130. *Castravetele*, ținut în gură curăță evtualele bube de pe limbă.

131. *Castravetele*, acomodat pe rane stoarce puroile și curează.

132. *Sămînța de castraveți* — $\frac{1}{2}$ lot — feartă cu lapte de femeie, delătură aprinderile de ereri.

m) *Cu carfiol.*

133. *Carfiolul* pus la capul celui ce horecăște: înceată de a mai horecăi.

134. *Sămînța de carfiol* feartă ne dă o zamă care folosindu-o ca beătură și ca galgarismă delătură putoarea din gură.

Tot aceasta zamă e bună și la durerile de urechi — turnând în urechia respectivă câțiva picuri.

n) *Cu celina (celerul)*

135. *Sămînța de celină* sdrobită ori doară înmuiată în vin și pusă pe jar, e bună contra catarului.

136. *Sămînța de celină* mestecată și feartă cu vin ne dă un flastăr foarte bun la umflarea și durerile de țîță.

o) *Cu mac.*

137. *Frunza de mac*, e bună la ferbințoli (acomodată sub formă de leghitoare.)

138. *Macul alb*, sdrobit și amestecat cu mandulă smochină și orz o bun luat ca beătură contra tusei și a junghiurilor.

p) *Cu hemei.*

139. *Hemeiul* fert în apă ne dă un remediu bun pentru delăturarea feței galbine. (Spălându-ne cu atare apă.)

140. *Hemeiul* fert în apă ne dă un remediu bun contra păduchilor.

r) *Cu tarcon.*

14. *Rădăcina de tarcon.* Trei părți de rădăcină feartă cu zahar ne dă o beutură foarte bună la durerea de stomac, junghiuri și maiu.

142. *Sucul de tarcon* vindocă orice durere de ochi și curățește albeața lui.

143. *Rădăcina erudă* numai purtându-o prin gură e în stare a delătura orice miros greu al gurei.

s) *Cu mintă.*

144. *Minta feartă* în amestec cu po-trângei și pusă pe foale delătură orice dureri prevenite din răceală.

Iar feartă în amestec cu orz și aplicată pe umflături înmoăie.

145. *Minta feartă* cu oțet și beută în stare călduță încetează scuirea de sânge și delătură limbricii.

FINE.

(Maier.)

Vasile Rebrean.

POESII POPORALE.

Frunză verde de pe rit
Auzit'am auzit
Că vrea tata să m'omoare
Di-ce umblu'n sat la Floare;
Să nu iau pe cine mi place.
»Ce mi drag nu mi urît,
»Fie cât de ocărît;
»Ce mi urît nu mi drag
»Fie cât de lăudat.«

*

Mă'nsurai să-m iau nevastă,
Da Christos n'o fost acasă,
C'o fost cu sapa 'n câmpie
Și mi-o dat pe troanca mie,
Pe troanca și pe nebuna,
Că-acea zo mîncă luna.

*

Uitați-vă mei feciori
La poale din patru lați
Curăite de bărbați,

Curăite, săbăite,
Pe la poală tot muiete.
Unde-o'npuns dînsa cu acu
Poate băga mîța capu.

*

Cu bărbatu bătoriu
Nu faci pită în cuptoriu,
Numa mămăligă 'n oală
Și-o mîncă și-acea goală.

*

Mă'nsurai să iau muiere
Luai mama mamii mele
Când o ved în gura șuri
Par'că ved mama păduri,
Când o ved pe la 'nserat
Par'că ved un drac ploat,
Când o ved sara la lună
Par'că ved un car delână.

*

Mătrăgună 'ntre jîrezi
 Drăguț cași-al meu nu vezi;
 Pē el e cămașă albă,
 La grumazi năframă dalbă,
 Numa gura lui nu-i dragă.
 Pe din sus de gurișoară

Cunună de mustecioară.
 Ochii la murițiē negre
 Rēu mē tem, că mi-l'o perdo.

(Culese din Gilău)

Ion Papp C.¹⁾

¹⁾ Culegătorul nostru de chiuituri nu e o persoană cu preotul din Gilău, I. Papp. Red. Ung.

UN MARE NAȚIONALIST.

(TESTAMENTUL LUI BALDI)

În fruntea »Tribunei« cu slove grase se pot ceti numele acelor »mari naționaliști« cari au participat la »Colecția națională« pentru restaurarea 3 ferestrelor ale lui Dr. Ioan Raț din Turda. Bani ștorși de Tribuna din opinică se urcă preste 1200 fl.

De tot în dos cu slove mici putem apoi ceti și despre Lazar Baldi, cetățan clujan, care națiunei a dat peste 40.000 florini.

Iată ceva despre legatele marelui naționalist Lazar Baldi:

O ușă spre cultură ni-a deschis marinositatea în Domnul adormitul cive Lazar Baldi, și a lesnit în mod surprinzător progresarea culturală pe un teren până acuma puțin spriginit, prin fundațiunea pentru înființarea unei școale de fetițe române gr. cat. în Cluj, destinând cu drept de proprietate casele sale spațioase și grădina de model de preste un jugăr, situată în una din stradele principale ale Clujului în valoare de 30.000.

După cum auzim cu plăcere, pertractarea lăsamântului s'a terminat în 19 l. c. la notarul reg. public!

Tot cu această ocaziune s'a pertractat și următoarele legate:

Pentru fundațiunea „Lazar Baldiană“	fl. 8800
Bisericii gr. cat. din Gelou	„ 3000
Bisericii gr. cat. din Cluj	„ 2000
Școalei gr. cat. Cluj	„ 500
Societății Sodalilor români din Cluj	„ 200
„Casinei române“ din Cluj	„ 200
Societății „România jună“ din Viena	„ 1000
„Asociațiunei transilvane“	„ 1000

Fondului teatrului român	„ 1000
Ecleșiei bisericeii gr. cat. din Gelou pentru sporirea proventului preotesc	„ 2100

Tribuna n'are un cuvânt de laudă!
 — Firește legatele nu sunt pentru Cășalțan, Albini sau Balteș; Lucaciu sau Dr. Rațiu. Ce mare naționalist ar fi fost fericitul Baldi dacă averea 'și-ar fi lăsat-o acestora, sau Ligei, pentru susținerea luptei naționale. Câte proteste, memorande și bancheturi s'ar fi putut realiza din acești bani!! Suntem convinși, că națiunea română după moartea lui Dr. Raț, Lucaciu, Albini sau Balteș, naționaliști de frunte, nu va ajunge nici la un ban din omenia acestora. În viață de stors vor stoarce opinică.

Înaintea noastră nu acela e om, naționalist, patriot, care ne înfundă și ne ametește cu gura ca să poată mai bine a scociori prin busdunar, ci acela care își știe jertfi toată averea spre scopurile culturale ale poporului român. Înaintea noastră Baldi e mai mare naționalist decât Cășalțan, Slavici, Raț, Lucaciu, Albini și Balteș la olaltă. Cine va vorbi preste 20—30 de ani despre acești oameni? Nimenea. Însă numele lui Baldi va rămânea dătător de pildă pentru totdeauna.

Fie-i țărina ușoară și pomenirea lui în vezi binecuvântată!

(—)

COMEDIANTII NOȘTRI.

(NIMICURI.)

Teatrul național românesc nu există. Fondul acestuia din bunăvoința celor cu colcețe naționale numai preste o mie de ani va fi în stare ca să nelumineze și să ne desfete prin arta sa teatrală, comediantii însă avem într'un număr spăimântător. Teatralistul de frunte între noi ar fi Dr. Vasiliu L u c a c i u, ce scizece popa dracului, din Șișești. Decând l'a doborât pe Dr. Ioan Raț, președintele comediantilor politice, în trântă nedreaptă, aceasta a rămas cu »Colecta sa națională« și Lucaciu s'a suit pe gard, pe sfoara națională, făcându-ne marele gimnastic și cancanist național nește figuri ametoare de ne schinteiesc ochii de minune.

În timpul din urmă s'a jucat înaintea ungușilor din Dobrițin în teatrul curții cu jurași. Dar s'a jucat cam rău, căci precum se vede însuși din Tribuna, s'a judecat la închisoare de un an și 500 fl. amendă. Adecă Lucaciu și-a făcut un lăcaș în temniță! Omul trebuie să locuiască undeva. Fiind alungat din Șișești, bine va locui el în Vaș.

Comediantul nostru, ca să fiă admirat de cineva și-a dus nevasta, pruncii și slujnica la Dobrițin. Să vorbește că slujnica fusese mai ales alterată vându-l gazda în mare baiu.

Popa dracului din Șișești așadară pē cātva timp va găta cu cancanurile naționale.

*

Apoi vin cei cu telegramele. Sunt între noi oameni, cari ard de dor să-și vadă numele undeva tipărit. D'apoi încă în treburi naționale.

La toată »causa națională« sunt la mână. Să ivesc din întunec, vin cu telegramele pline de frasure goale. Megalografiă ne mai, pomenită, bombast; pocnesc ca »cocoșii« în ciur.

Acești oameni după o telegramă sunt oameni mari, naționaliști — ticăloșii! Nu știu despre ce este vorbă, prostia lor e mai adencă decât marea,

toțuși să ivesc be frunte ca păduchii, fără merite, ca să fiă văzuți. O să publicăm câteva din bârfăiturile »naționalistilor« cumpliți. Tribuna (nr. 251, 253):

Telegrama adresată d-lui Dr. Vasile Lucaciu de ștudențimea universitară din București:

„Te salutăm martir al unei cauze sfinte și drepte, apostol convins al unui popor ce suferă în lanțuri.

Vina Ta e că ai ridicat masca fățărniciei spre a se vede de întreaga Europă cultă și generoasă, că în mijlocul ei și la sfârșitul seclului al XIX-lea se află un popor, care sub masca liberalismului ascunde cea mai înfiorătoare tiranie.

Cetățenii gălățeni către Dr. Lucaciu:

Admirăm curagiul și demnitatea, cu care susții cauza românismului. Nedreptatea ce Ți-se face, se nu Te descurăgieze, ci se Te înăsprească în lupta, pentru apărarea existenței noastre. Suferințele Tale le împărțăm cu toții. Luptă înainte mărețule martir, căci toți Românii vor fi cu Tine!

Drului Vasilie Lucaciu, martirul gintei române
în Șișești.

Ilustre bărbat!

Ca un atlet viteaz ai stat neînfrânt în fața dușmanilor din Dobrițin, ni-ai făcut onoare prin ținuta-Ți bărbătească, geniul românismului! L-ai redeșteptat până în cea din urmă colibă a poporului românesc, în salele acelor juzi . . . care Te-au judecat ca pe un mieluleț blând.

Te-au judecat, dar' prin aceasta cauza română doară finită este? Oho! Geniul românismului prin Tine, Ilustre bărbate, va triumfa cu o oară mai în grabă!

Tu ești, și vei fi de întreagă Europa preamărit, ear, vrășmașii Ței — și ai noștri — despiciați. Primește, Ilustre bărbat, simțemintele mele de iubire și de aderență.

Trăească soarele românismului Dr. V. Lucaciu!!! Spulbere-se norii cei negri din giurul lui! Geniul românismului redeșteptat prin Dr. Lucaciu înflorească!

Peară becitică de trădători!

Lăpusul-român, la 21 Noemv. 1892.

Iosif Nemes, cooper. gr.-cat.

Dlui V. Lucaciu.

Te-au osândit.

Ți deschid unii porțile temniței, și cicalați, frații Ței, te-ar duce la eșafod: eșafodul e scaunul episcopesc.

Toți au uitat o vorbă dintr'un basm: *In hoc signo vinces!*

G. B. Duică.

Terego va (Bănat), 19 Nov. 1892.

Onorată Redacțiune!

Bomânii teregoveni dintre munții „Seminec“ și „Tarcu“ salută pe Dr. Vasile Lucaciu și aderează ideile lui de naționalist român zicând:

Atunci, mei Române atunci vei peri,
Când soarele și luna n'or mai răsări,
Atunci? Nici atunci.

Reușește dreptatea! Trăească Români. Înainte!!!
În numele poporului român din Terego va

(Caraș Severin).

Pavel Șandru,
preot ort. rom.

Orșova, 18 Noembrie 1892

Lui Vasile Lucaciu.

Perseverență în luptă, victorie glorioasă sigure, eu și consoții mei suntem cu Tine, în bine și în reu! Dumnezeu gîntelor e cu noi, căci cauza noastră e sfîntă.

Petru Călcunariu, avocat.

Nu-i Dumnezeu afară de Tine, Dle Lucaciu! Ce ai mâncat în tinerețele tale de esti așa norocos? Sau noi să fim ticăloși? Așa va fi!

*

Holera Lucaciatică face între noi mari cuceriri. I-a cuprins pre mulți dintre noi un fel de durere de foale, pacientul asudă, tremură, varsă și moare. Mulți dintre tinerii de la universitatea din Viena, șoimușenii și șişeștenii cu tribunistii zac loviți de această boală spurcată. Cei ce să vindecă își pierd simțul moral. Nu pot face deschilinire între dracul și Dumnezeu. Iată învățătura profetului Lucaciu (Trib. nr. 242):

„Fie Ilustritatea sa mîngăiat cu legile și suferințele maghiarilor, eu mă indestulesc cu inimile poporului românesc. Mai dulce im este pînea suferințelor în lupta pentru drepturile neamului meu, de-cât ocrotirea legilor maghiare care îi susțin pre trădători.“

Așa-dara legile statului nu trebuie respectate! Rușinea neamului nostru românesc!

*

Cei din Șişești sunt oamenii cei mai fericiți ai pămîntului. Sunt invidiați de toți netrebnicii. Ei astăzi duc o rolă însemnată după ce a lor e popa dracului. Au o cancelarie de declarațiuni, anonsuri și

telegrame. Încă nu s'a inehis Lucaciu, cei din Șişești, în declarațiunea lor (Trib. nr. 242) îl așteaptă afară, »ca apoi la olaltă să îndeplinească faptele mărețe începute cu martirul națiunei.«

Aceste fapte mărețe începute sunt: Trecerea la altă lege, cheltuierea banilor de intențiuni, răscularea asupra vlădicului, și alte blăstămății personale, despre cari »martirul națiunei« în Dobrițin încă n'a dat samă tribunalului.

Oare ce s'ar alege din națiunea română dacă toți am fi pre cum e Lucaciu? Intr'o zi am peri, ne-am lovi în cap; în numele Domnului, cu iubirea și dreptatea pe buză, ne am mîncea unul pre altul. Știe Dumnezeu ce face. Un zbieciu e destul pentru un popor; o bâta pentru un car de oale! Un martir pentru un ciopor de nebuni.

*

Dacă Dl Vasiliu Lucaciu ar fi om de treabă, ar fi nevinovat, omul dreptății, al ordinii, a lui datorie ar fi: a porunci oamenilor din Șişești, înaintea cărora nici Mîntuitorul nostru Isus Hristos n'a fosti mai mare: »Oamenilor! dacă va ven omul episcopului în sat ca să vă întrebe despre lucrurile și faptele mele, stați în loc, nu fugiți la deal, nu fiți neîngăduitori.«

Bărbații din Șişești însă, la venirea omului dela episcopie, au luat la fugă, la deal. Fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă între cei fricoși, între păcătoși, dar între semizeii din Șişești, în treaba unui Dumnezeu, Mîntuitor e cam curioasă!

Episcopul, consistoriul gherlan cum va putea ajunge la capăt cu popa dracului, dacă aceia, fără acăror ascultare nu se poate fini treaba lui Lucaciu, fug la deal, la codru!

Apoi de altă parte în Tribuna popa dracului să roagă episcopului ca să introducă investigațiunea contra lui ca să poată dovedi că el e novinovat!

Popa dracului!

Crix-Crax.

BIBLIOGRAFIE.

A apărut:

Carmen Sylva: Neagoe Basarab și meșterul Manole. Preț: 50 cr.

O. Ispirescu: Legende sau Basmele Românilor. București, Librăria Steinberg.

Const. Pap: Veacul al XVII-lea. Limba și literatura rumână.

George Adamescu: Luptele pentru naționalitate. București 1892.

POSTA REDACȚIUNEI.

O. Budapesta. Treanca și fleanca!

Unui canonic. „Szenatelenség!” Să poate! Inșă „szentelenség” e ca canonic a umbla după geșefturi. Noi ne facem a noastră datorință, însă un canonic când fuge după bunuri lumești, nu lucră după voia lui Dumnezeu, ci după voia dracului.

A. A. București. A sosit. — Sălutările noastre.

Galați. *Credem*. România va vede, ca Liga a mânca mămăliga o știe, alt folos după ea nu va avea.

I. H. Iași. Da, strigăm de repetite-ori: Dl I. Lupulescu, răportorul Ligei din București, e răportor de minciuni.

M. Dobrițin. Lucaciu 'și-a dus pruncul și slujnica înaintea juraților ca să fie de cineva admirat. Comediantul național nu lucră pentru cauza poporului, ci pentru ca să fie admirat de cineva. Așteptăm „Colecta națională” pentru speșele familiei lui Luca-ciu și amenda de 500 fl. Plătește opincă!

E. Orh. Baia-mare. „Revista catolică” și scri-sorile filosoficești s'au edat, precum știm din banii pentru intențiuni. Dl Lucaciu în Revista Catolică va descrie dea-mărunțul cum i-a îndemnat pre catolicii din Șișești și Șoimuș ca să treacă la neunire. Aceasta Revistă își va schimba numele, în viitor va fi: Revista Ortodoxă.

M. H. Sibiu. Noi îi iubim pre frații nostri ortodoxi. Românul să 'si iubească legea în care s'a născut. Ne supărăm când vedem, că niște oameni ticăloși pentru treaba altuia de tot personală se lapădă de legea părinților. Unii ca și aceștia nu pot fi buni creștini! Din convingere omul încă poate trece la altă lege, dar numai așa, pentru voia altuia să despărțesc de lege numai blăstămații în acăror inimă nu locuiește Dumnezeu, ci dracul cu popa lui!

C. C. Sătmar. Să va trimite.

E. F. Oradie. Bine va fi. Atunci când ne vom întâlni.

G. Z. Arad. Apa trece petritele remân. Vorbele goale trec, faptele remân. Cu gura nime nu va imblăti stogul; cu gura nu se va mântui poporul rumân. Acela care un grăunț jertfește pre altarul culturai noastre e mai mare om, decât Dr. Lucaciu batându-și gura înainte juraților în Dobrițin în numele nostru.

N. O. Brașov. Numeri din anii trecuți nu se află.

D. Lugos. S'a espedat.

INSTIINTARE.

Ungaria pe an 6 florini
Pe jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 14 franci.

Pe 1/2 an 6 franci.

Administrațiunea.

Din »Ungaria«, anul I, la noi se află de vânzare cinci (5) esemplare complete legate, cu prețul à 8 fl. sau 16 franci.

Administrațiunea.

Preoților și învățătorilor sëraci Ungaria se va trimite pe an pentru 3 fl.

Administrațiunea.

Cuprinsul: Lumină, lumină...! Filologia română. Ungurisme în limbă (Bistrița - Năsăud). Despre istoriografia română (Urmare.) Protest contra »Repliei« edate în numele tinerimei universitare române (Urmare.) Medicini populare române (Urmare și fine.) Poesii populare. Un maro Naționalist. (Testamentul lui Baldi) Comedianții nostri. (Nimicuri.) Bibliografic. Posta Redacțiunii. Instiintare.